

SURİYELİLERİN PORTRESİ AKADEMİK ÇALIŞMALARIN ÖTESİNDE Mİ? BİR ELEŞTİREL LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

IS THE PORTRAIT OF SYRIANS BEYOND ACADEMIC STUDIES? A CRITICAL LITERATURE REVIEW

Recep Baydemir*

Öz

Türkiye’de son yıllarda genelde göç olgusu özelde de Suriyeliler, literatürde alevlenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerle ilgili her gün neredeyse onlarca yeni “akademik” çalışma yayımlanırken, bu anlamda binlerce çalışmanın olduğu geniş bir literatür birikmiştir. Ancak, bu literatürde, metodolojik sorunlar, dilin ve terimlerin yanlış kullanımı, önyargılar, bulguların genelleme biçimi, kuramsal hatalar, yanlış kavram kullanımları gibi ciddi hataların ve eksikliklerin olduğu çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu araştırmada, Suriyelilerle ilgili yapılmış akademik çalışmalardaki metodolojik sorunlar, yanlış dil ve kavram kullanımları, önyargılar ve genelleme eğilimleri vurgulanarak mevcut literatür eleştiriye tabi tutulmaktadır. Araştırmada, Google Scholar, Dergipark, Ulakbim TR Dizin ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanları üzerinden “Suriyeli” ve “Suriyeliler” kelimeleri girilerek genel bir tarama yapılmıştır. Tarama sonrası ortaya çıkan çalışmalar, tematik olarak gruplandırılmıştır. Böylelikle, doğrudan veya dolaylı olarak Suriyelilerle ilgili yapılmış çalışmalar belirlenerek, bu çalışmaların genel bir çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmada, Suriyeliler üzerine niceliksel açıdan zengin bir literatürün biriktiği ve bu literatürün Suriyelileri çeşitli açılardan anlamaya katkı sağladığı, ancak söz konusu literatürün Suriyelilerin portresini henüz ortaya koymaktan uzak olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelime: Türkiye’deki Suriyeliler, Akademik Çalışmalar, Literatür Eleştirisi, Nesnellik, Kavramsal ve Metodolojik Sorunlar.

Abstract

In recent years in Türkiye, the phenomenon of migration in general and Syrians in particular has become a frequently discussed topic in the literature. While almost dozens of new “academic” studies on Syrians are published every day, a vast literature with thousands of studies has accumulated. However, in this literature, studies with serious errors and deficiencies such as methodological problems, misuse of language and terms, prejudices, generalization of findings, theoretical errors, and misuse of concepts stand out. In this study, methodological problems, misuse of language and terms, biases and generalization tendencies in academic studies on Syrians are emphasized and the existing literature is subjected to criticism. In the research, a general search was conducted by entering the words “Syrian” and “Syrians” through Google Scholar, Dergipark, Ulakbim TR Index and CoHE National Thesis Center databases. The studies that emerged after the search were grouped thematically. In this way, a general framework of these studies was tried to be established by identifying studies directly or indirectly related to Syrians. The study emphasizes that a quantitatively rich literature on Syrians has accumulated, and that this literature contributes to understanding Syrians from various perspectives, but that this literature is still far from presenting a portrait of Syrians.

Keywords: Syrians in Türkiye, Academic Studies, Criticism of Literature, Objectivity, The Problems of Conceptual and Methodological.

GİRİŞ

Suriye’de, 2011 yılında başlayan iç savaş sebebiyle, ülke dışına göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin kahir ekseriyeti, yakın ve sınır komşusu olması, Türkiye’nin “açık kapı politikası” izlemesi ve kendilerine sağladığı insani yardım gibi daha pek çok sebeplerle Türkiye’ye sığınmışlardır. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre, Aralık 2024 tarihi itibariyle, Türkiye’de toplam 2.938.261 Suriyeli yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Ülkelerindeki iç savaşın uzun sürmesi sebebiyle Suriyeliler, gittikleri diğer yerlerde olduğu gibi, Türkiye’de de uzun bir süre yaşamaya devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, Suriyelileri siyasette ve medyada tartışma haline getirirken, aynı şekilde politika yapıcılar, kurumlar, araştırmacılar ve akademisyenler tarafından da önemli bir araştırma alanına dönüştürmüştür.

Türkiye’deki Suriyeliler, sosyoloji, coğrafya, uluslararası ilişkiler, psikoloji, hukuk, kamu yönetimi, sosyal hizmetler gibi disiplinler başta olmak üzere -sosyal bilimler, sağlık bilimleri ve fen bilimleri de dâhil olmak üzere- pek çok disiplinin ve alanın ilgilendiği başat konulardan birisi haline gelmiştir. Suriyeliler üzerine, binlerce “akademik” çalışmanın olduğu kabarık bir literatür birikmiştir. Bazı araştırmalar ise, çeşitli temalarda Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmaların bizzat kendisini, yani literatürü, konu edinmiştir. Selvin’in, “Göçün Bilimsel Anlatısı: Türkiye ‘Akademiya’sının Suriyeli ‘Mülteciler’ ile İmtihanı” başlıklı çalışması buna örnek olarak verilebilir. Çalışmada, 2011-2016 yılları arasında Türkiye’de Suriyeliler üzerine yapılan akademik çalışmalar yıllara göre gruplandırılmıştır. Selvin, yapılan çalışmaların sayısında yıllara göre, giderek ciddi bir artış olduğunu tespit etmiştir (Selvin, 2016). Ayrıca, Selvin’in çalışmasına benzer başka çalışmalar da yapılmıştır. Mesela, Tatlıcıoğlu ve Apak, “‘Suriyeliler’ Hakkında Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmalarında, Türkiye’deki Suriyeliler ile ilgili yapılmış lisansüstü tezleri inceleyerek söz konusu tezlerin türü, konuları, yapıldıkları üniversiteler, araştırma sahaları, kullandıkları yöntemler, yazıldıkları diller, disiplin ve alanlarına göre sınıflandırmışlardır (Tatlıcıoğlu & Apak, 2018). Bir başka çalışmayı da Polat ve Turğa yapmıştır. “2011’den Günümüze Suriyeli Göçü Bağlamında Yazın Çözümlemesi” başlıklı çalışmalarında, 2011 ile 2021 yılları arasında Suriyeliler ile ilgili yayımlanmış çalışmaları, yapıldıkları disiplinler, üniversiteler, yıllara ve konulara göre dağılımları, kullandıkları yöntemler, yayımlandıkları dergiler, araştırma sahaları gibi bağlamlarda gruplandırmışlardır. Araştırmacılar, yaptıkları bu gruplandırma üzerinden bir sonuca ulaşmaya çalışmışlardır (Polat & Turğa, 2021). Akdemir ise, “Syrians in Turkey: A Review of Literature” (2019) başlıklı çalışmasında, Ocak 2019’da Google Scholar üzerinden “Syrian migration Turkey” anahtar kelimelerini aratarak, tarama sonucu ortaya çıkan ilk 25

İngilizce ve ilk 25 Türkçe (toplam 50) sonucu seçmiştir. Akdemir, seçtiği 50 çalışma üzerinden, Türkiye’deki göç çalışmalarında ortaya çıkan ana temaları ve bu temaların nasıl ele alındığını ortaya koymayı hedeflemiştir. Analiz ettiği çalışmalardaki kelimelerin sıklığını inceleyen Akdemir, “güvenlik”, “entegrasyon” ve “insan haklarının” en sık kullanılan anahtar kelimeler olduğunu saptamıştır. Söz konusu çalışmaların, genel olarak Suriyelilerin resmî mülteci statüsünün olmamasını ve göçün güvenlikleştirilmesini sorunsallaştırdığını belirten Akdemir, sağlık, eğitim ve işgücü piyasasına erişimin yanı sıra *ev sahibi* toplumda artan “yabancı düşmanlığı”nın da bu çalışmalarda ortaya çıkan ana temalar olduğuna dikkat çekmiştir. Tunga ve diğerleri ise, “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Alanyazın Taraması” başlıklı çalışmalarında, Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimine yönelik yapılan çalışmaları inceleyerek, genel bir durum değerlendirilmesi yapmışlardır (Tunga vd., 2020).

Görüldüğü gibi, Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili yapılmış akademik çalışmalar üzerine araştırmalar da yapılmıştır. Ancak bu araştırmalar, var olan literatürü eleştirel açıdan incelemek yerine, çeşitli açılardan betimleyen, gruplandırılan ve anlamaya çalışan, böylelikle akademik literatür hakkında bilgi edinmemizi sağlayan türden çalışmalar olmuştur. Konu ile ilgili devasa bir literatür birikmiş olmasına rağmen, bu devasa literatürün Suriyelilerin portresini ortaya koymada yeterli olup olmadığı tartışma konusu yapılmamıştır. Suriyelilerin literatürde nasıl ele alındığı eleştirel bir perspektifle incelenmemiştir.

Suriyelilerin Türkiye’de kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte yapılan çalışmaların sayısında da ciddi bir artış olmuş ve farklı disiplinlerden çalışmacılara ait binlerce araştırma yayınlanmıştır. Suriyelilerle ilgili neredeyse her gün onlarca yeni çalışma literatüre girmektedir. Pekiyi, biriken bu devasa literatür, Suriyelilerin genel portresini ortaya koymada yeterli midir? Bu çalışmalarda, Suriyeliler nasıl ele alınmıştır? Bu anlamda, yapılmış çalışmalar, Suriyelilerin genellikle hangi sorunlarına, yönlerine vs. eğilimlerdir? Sorunsallaştırılan ve sorunsallaştırılmayan konular nelerdir? Literatürün hangi yönleri güçlü, hangi yönleri zayıf kalmıştır? Bu sorulara yanıt aranan bu çalışmada, biriken literatürün Suriyelilerin portresini ortaya koyma konusunda yetersiz olduğu ileri sürülerek, söz konusu literatür, çeşitli açılardan genel bir eleştiriye tabi tutulmaktadır. Bunun için de 30 Ocak 2024 tarihinde, “Suriyeliler”, “Türkiye’deki Suriyeliler”, “Suriyeli” kelimeleriyle, Google Scholar, Dergipark, Ulakbim TR Dizin ve YÖK (Yükseköğretim Kurumu) Ulusal Tez Merkezi gibi veri tabanları taranmıştır. Öncelikle, ortaya çıkan sonuçlar, türlerine (tez, kitap, makale) göre gruplandırılmıştır. Daha sonrasında ise, bu çalışmaların sıklıkla hangi illerde ve hangi üniversitelerde yapıldığı; hangi

araştırmacıların yoğunluklu olarak bu konuda çalışma yürüttüğü; çalışmalarda en fazla hangi konu başlıklarının öne çıktığı; Suriyelilerin nasıl ele alındığı veya alınmadığı, ne tür tanımlamaların yapıldığı; hangi kavramların sıklıkla kullanıldığı gibi belli temalarda gruplandırılarak literatür hakkında genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Suriyelilerle ilgili genelde ne tür konularda çalışmalar yapıldığı ortaya konulduktan sonra, bu çalışmalar, metodoloji, kavramların ve dilin kullanım biçimi gibi çeşitli açılardan eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Bu araştırmada yapılan eleştirel değerlendirme, topyekûn bütün literatürün reddiyesi veya eleştirisi değildir. Şüphesiz ki, literatürde Suriyelilerin Türkiye’deki portresini ortaya koyma konusunda önemli katkılar sunan çok sayıda akademik çalışma da vardır. Türkiye’deki Suriyeliler üzerine niceliksel açıdan birikmiş çok zengin bir literatürün olduğunu söylememiz gerekir. Ancak, bu araştırmanın asıl hedefi, söz konusu literatürün genel çerçevesi hakkında bilgi vermek ve buradan hareketle ortaya çıkan bazı sorunlara, eksikliklere ve hatalara dikkat çekerek bundan sonra konuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara da önerilerde bulunmaktır.

Son olarak belirtmek gerekir ki bu çalışmada, zorunlu göçle Türkiye’ye gelen Suriyeliler için, pek çok çalışmada dikkat edilmeden rastgele kullanılan “göçmen”, “sığınmacı”, “mülteci” veya “misafir”, “vatandaş” gibi başka bir ibare kullanılmayacaktır. Zira Suriyelilerin bu kavramlar bağlamında değerlendirilmesi başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, Suriyelilerin bu kavramlardan herhangi birine uymadığını belirtmek gerekir. Çünkü bu kavramların ulusal ve uluslararası literatürdeki karşılığına bakıldığında, göçmen kavramının, genellikle ekonomik sebeplerle göç eden insanları vurgular şekilde kullanıldığını, bu sebeple Suriyelilerin göçmen olarak kabul edilemeyeceği; sığınmacı kavramına yakın gibi dursalar da bu kavramın da makul bir süresi olması gerektiğinden ve Suriyeliler de çok uzun bir süredir Türkiye’de olduklarından dolayı Suriyelilerin sığınmacı olarak da kabul edilemeyeceğini belirtmek gerekir. Mültecilik ise, hukuki bir statüdür ve bu statü henüz Türkiye’deki Suriyelilere verilmediğinden, Suriyeliler için bu ibareyi de kullanamayız. Misafirlik kavramı ise, inançsal ve politik zeminde oluşturulmuş söylemsel bir kavramdır ve hukuki zeminden yoksundur (bkz: Baydemir vd., 2019, ss. 40-41; Baydemir, 2024, s.674, dip. 2). Türkiye’deki Suriyelilere, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) kapsamında “Geçici Koruma Statüsü” verilmiştir. Bu sebeple, çalışma boyunca sürekli Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler ibaresini kullanmak yerine sadece “Suriyeli(ler)” ibaresi kullanılacaktır.

1. Suriyeliler Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmaların Genel Çerçevesi

Araştırma kapsamında, Suriyeliler üzerine yapılmış akademik çalışmaların genel çerçevesini oluşturmak için, 30 Ocak 2024 tarihinde Google Scholar üzerinden yapılan taramada Suriye krizi, iç çatışma, göç ve ilişkiler üzerine, kısacası genel olarak “Suriye” temalı 97.300, “Türkiye’deki Suriyeliler” ve “Suriyeli” temalı 22.500 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Aynı tarihte, YÖK Ulusal Tez Merkezinde “Suriyeli(ler)” etiketiyle yapılan aramada, 1.591’i yüksek lisans, 263’ü doktora ve 57’si tıpta uzmanlık olmak üzere, toplam 1.911 tane lisansüstü teze rastlanmıştır. Dergipark üzerinden yapılan taramada 1.306, TR Dizin üzerinden yapılan taramada ise, 2012-2023 yılları arasında yapılmış 854 akademik çalışmanın olduğu görülmüştür.

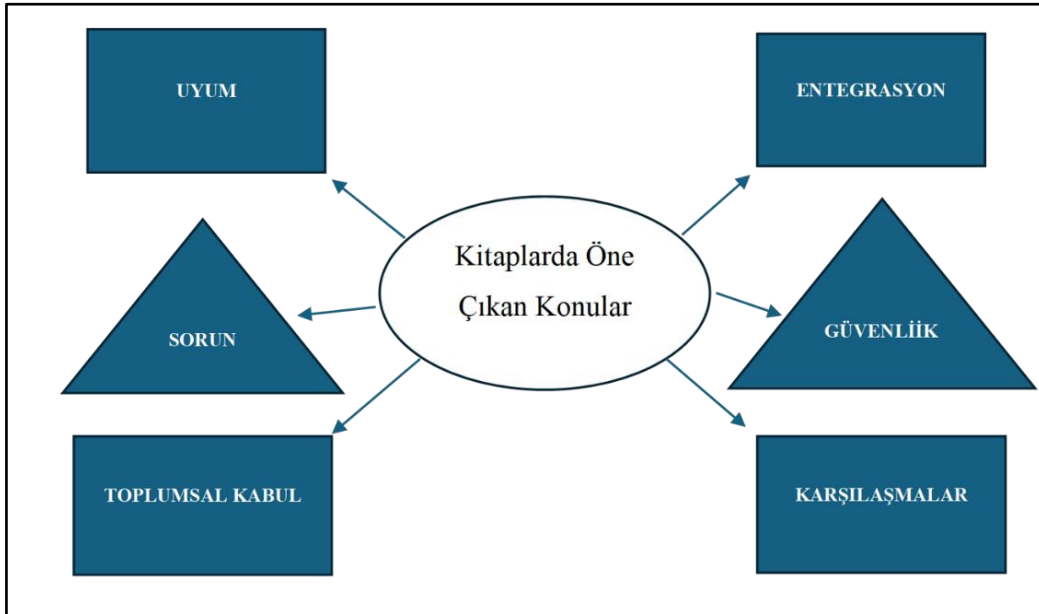
Bu çalışmada, genel bir literatür değerlendirmesi amaçlandığı için, bibliyometrik analiz veya sistematik analiz gibi tekniklere değil; bunun yerine genel literatür analizine başvurulmuştur. Binlerce araştırmanın olduğu bir literatürdeki çalışmaları tek tek analiz etmek veya tüm çalışmalardan bahsetmek mümkün değildir. Bu sebeple de literatürün genel çerçevesi oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu anlamda, yukarıda bahsedilen dizinler üzerinden tarama yapılarak, yazılan tezlerin genel çerçevesi, bu alanda yazılmış ve öne çıkan kitaplar, makalelerin hangi alanlarda daha çok yoğunlaştığı, bu alanda çalışan ve öne çıkan araştırmacılar ve çalıştıkları konular, araştırmaların yapıldığı üniversiteler, çalışmaların genelde hangi konulara eğildikleri vs. gibi genel bir literatür çerçevesi oluşturulabilir. Aksi durumda, binlerce araştırmanın biriktiği bu devasa literatürün tümüyle incelemeye tabi tutulması mümkün görünmemektedir.

İlk olarak, Suriyeliler ile ilgili yapılmış kitaplar incelendiğinde, bazı kitapların öne çıktığını görmekteyiz. Mesela, Ahmet Koyuncu’nun Konya’daki kamp alanları dışında yaşayan Suriyelilerin göç deneyimleri, mevcut yaşam şartları, karşılaştıkları sorunlar, geri dönüşe ilişkin fikirleri ve gelecek beklentileri gibi çeşitli açılardan Suriyelileri incelediği Kentin Yeni Misafirleri: Suriyeliler (2014) başlıklı kitabı; Murat Erdoğan’ın, farklı illerde yapılmış alan çalışmalarının sonuçlarını birleştirerek Suriyelilerin “toplumsal kabul” ve “uyum”larını araştırdığı Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması (2014), Suriyeliler Barometresi 2019 (2020) ve Suriyeliler Barometresi 2020 (2021) isimli kitapları; Deniz ve diğerlerinin, Gaziantep, Kilis ve çevresinde 115 Suriyeliyle yaptıkları mülakatlara dayanarak Suriyelilerin doğrudan gündelik hayatlarına odaklandıkları Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu (2016) başlıklı kitabı; Mahmut Kaya’nın, İbni Haldun’un *asabiyet* kavramını merkezine alarak, Şanlıurfa’daki Suriyelilerin akrabalık bağları ve çok eşli evlilikler üzerinden Şanlıurfalılarla iç

İç geçişlerinin nasıl olduğunun detaylı fotoğrafını sunduğu Türkiye’deki Suriyeliler: İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar (2017) başlıklı kitabı; Meltem Bostancı’nın, Suriyelilerin medya ve basına nasıl yansıdığını anlatmaya çalıştığı, Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar (2017) başlıklı kitabı; Bilge Deniz Çatak’ın, etnografik yaklaşımla, Mersin’in Akdeniz, Toroslar, Mezitli ve Yenişehir ilçelerine bağlı 42 mahallede yaşayan Suriyeliler ve Mersinliler arasındaki etkileşimin çeşitli açılardan boyutlarına ve “yabancıya dair kurgulanan imgelere” odaklandığı, Yanı Başındaki Yabancı: Suriyeliler ile Yerli Halkın Karşılaşmaları (2020) başlıklı kitabı; Hasan Şen’in İstanbul örneği üzerinden, Suriyelilerin “uyum” ve “entegrasyonlarına” odaklandığı, Türkiye’deki Suriyeliler Entegrasyon Mümkün Mü? (2020) başlıklı kitabı; Bayram Koca ve Duygu Altınoluk’un derlediği, Kilis’te yapılmış alan çalışmalarına dayanan bölümlerin yer aldığı ve esas olarak Suriyeliler hakkındaki toplumsal algıları ve toplumda yaygın olarak Suriyeliler ile ilgili doğru bilinen yanlışlara dair canlı örneklerin sunulduğu, “Suriyeliler Her Yerde!” Yerliler ve Göçmenler (2022) başlıklı kitabı bu anlamda literatürde öne çıkan çalışmalardandır.

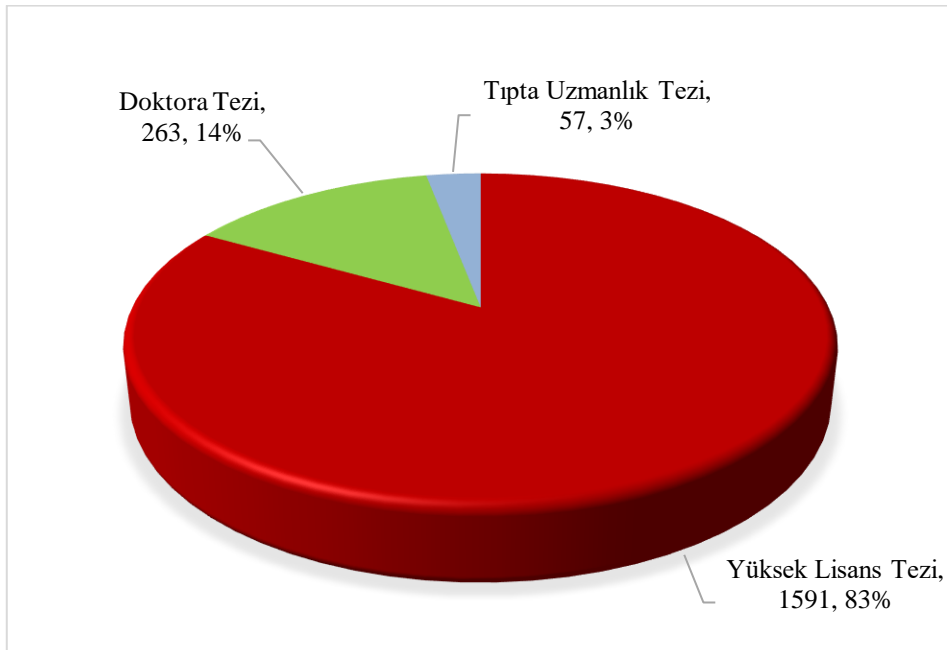
Bu çalışmalarla birlikte literatürde daha fazla kitap olduğunu da belirtmek gerekir. Gerek yukarıda bahsedilen çalışmalar gerekse adı zikredilmeyen kitap çalışmaları incelendiğinde, Suriyeliler üzerine yazılmış kitaplarda genellikle “uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal kabul”, “karşılaşmalar”, “sorunlar”, “güvenlik” gibi konu ve kavramların ön plana çıktığını görmekteyiz (Şekil 1).

Şekil 1. Suriyeliler üzerine yazılmış kitaplarda daha çok öne çıkan konular

Suriyeliler üzerine yapılmış akademik literatür alanlarından biri de lisansüstü tezlerdir. Bu anlamda, Türkiye’de Suriyelilerle ilgili doğrudan veya dolaylı biçimde yazılmış lisansüstü tezlere bakıldığında, YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden yapılan taramaya göre, 1.911 adet lisansüstü tezin olduğu görülmüştür. Suriyeliler üzerine yazılan ilk tezlere 2013 yılında rastlanmaya başlanırken, taramanın yapıldığı Ocak 2024 tarihinde ise, sisteme geçmiş herhangi bir lisansüstü teze rastlanmamıştır. Dolayısıyla, 2013-2023 yılları arasında yazılan tezler gözden geçirilmiştir. Tezlerin ekseriyetinin yüksek lisans tezi olduğu, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerinin ise çok daha az olduğu tespit edilmiştir. Bu tezlerin 1591’i (%83) yüksek lisans, 263’ü (%14) doktora ve 57’si (%3) tıpta uzmanlık tezidir (Grafik 1). Suriyeliler üzerine yazılmış ilk yüksek lisans tezlerine, 2013 yılında; doktora tezlerine ise, 2017 yılından sonra karşılaşmaya başlıyoruz. Şüphesiz ki, bunda doktora eğitim sürecinin yüksek lisans eğitim sürecine göre daha uzun sürmesi etkili olmuştur.

Grafik 1. Suriyeliler üzerine yazılmış tezlerin türlerine göre dağılımları

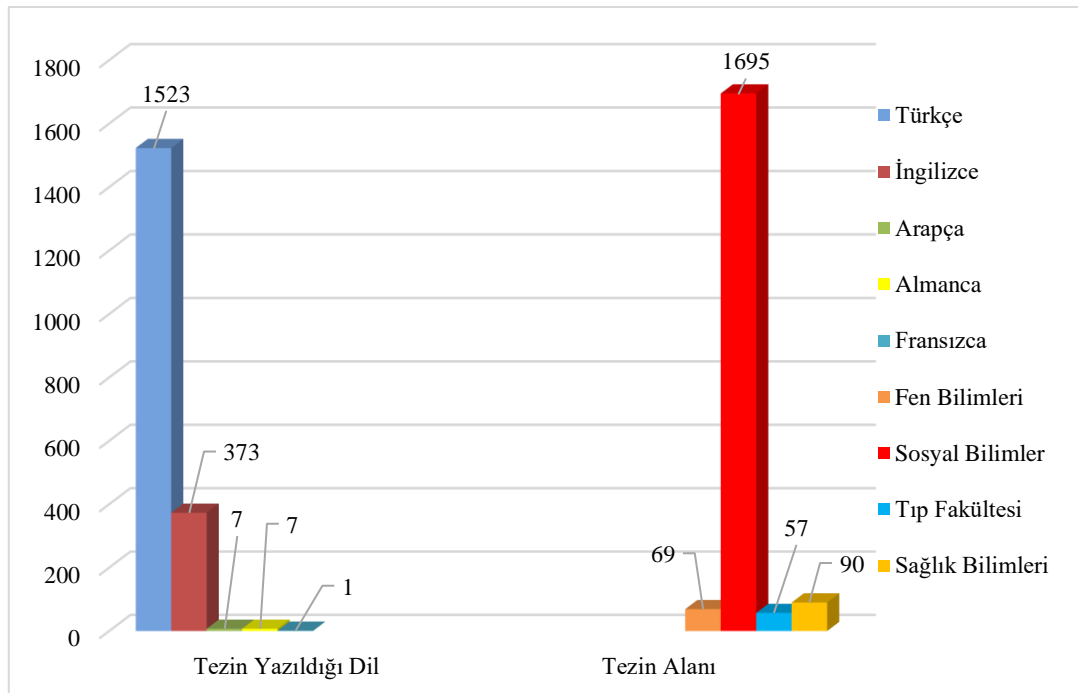

Bununla birlikte, yazıldığı yıllara bakıldığında, 2013 yılından 2019 yılına kadar tezlerin sayılarında sürekli bir artış gözlemlenirken, 2019 ve 2023 yılları arasında ise, dalgalı olduğu görülmektedir. 2013 yılında, ikisi tıpta uzmanlık ve biri de yüksek lisans tezi olmak üzere toplam üç tez yazılmıştır. Bu tezler, Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyeliler üzerine yapılan ilk tez çalışmalarıdır. Arslanhan’ın “Suriye İç Savaşı Sırasında Suriyeli Sivillerde Oluşan Göz Yaralanmalarının Sıklığı ve Şiddeti” (2013) başlıklı tıpta uzmanlık (göz hastalıkları) tezi; Sağaltıcı’nın, “Suriyeli Mültecilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Taraması” (2013) başlıklı tıpta uzmanlık (ruh sağlığı ve hastalıkları) tezi; Güneş’in,

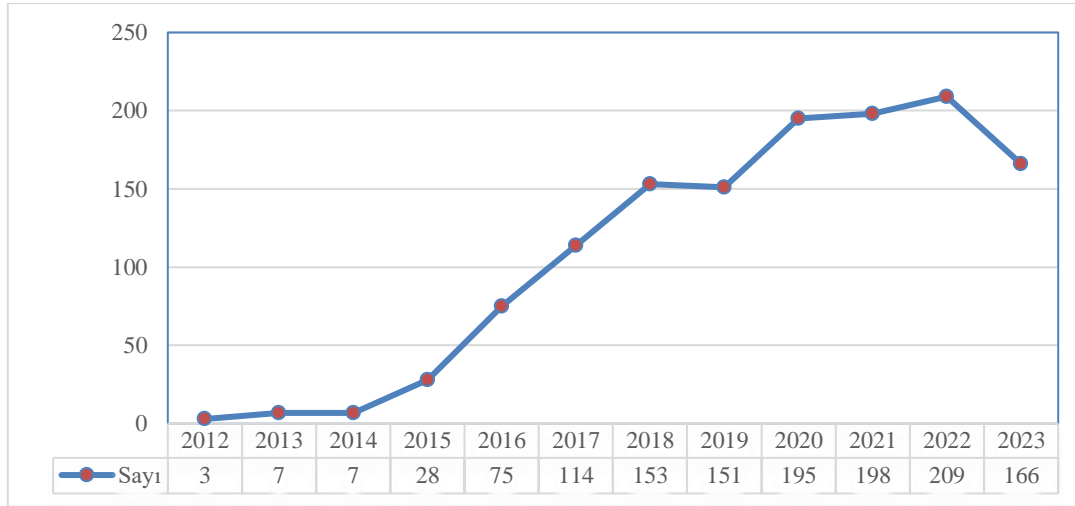
“Uluslararası Göçün Tetikleyicileri: Suriye’den Türkiye’ye Zorunlu Göç’ün Cilvegözü Örneği ile Yansımaları” (2013) başlıklı yüksek lisans tezi, bu anlamda yapılmış ilk tez çalışmalarıdır.

Suriyeliler üzerine yazılan tezlerin, 1.523’ü (%80) Türkçe, 373’ü (%19) İngilizce ve 7’si Almanca, 7’si Arapça, 1’i de Fransızca olmak üzere, 15’i de diğer dillerde yazılmıştır. Tezlerin 1695’i (%89) sosyal bilimler enstitüsüne, 90 tanesi (%5) sağlık bilimleri enstitüsüne, 69’u (%3) fen bilimleri enstitüsüne ve 57’si (%3 civarı) de tıp fakültelerine sunulmuştur. Tezlerin, %80’ni Türkçedir ve yine tezler, neredeyse %90 civarı sosyal bilimler alanında hazırlanmıştır (Grafik 2). Sosyal bilimler alanında yazılmış tezler, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, coğrafya, psikoloji, hukuk, kamu yönetimi gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

Grafik 2. Tezlerin yazıldığı dil ve alanlarına göre dağılımları

Türkiye’de Suriyeliler üzerine yazılmış tez ve kitap çalışmalarıyla birlikte, çok sayıda makale de kaleme alınmıştır. Dergipark üzerinden yapılan taramada 1.306; TR Dizin üzerinden yapılan taramada, 2012-2023 yılları arasında yazılmış 838 makale ve 16 rapor çalışmasına rastlanmıştır. İlgili dizinlerden elde edilen veriler grafiğe dönüştürüldüğünde, yıllara göre yazılmış makale sayıları aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buna göre, Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili ilk makaleler 2012 yılında yayımlanmıştır. 2012 yılında sadece 3 tane makaleye rastlanırken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 1.314’ü bulmuştur. Dolayısıyla, yıllara göre, Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmaların sayısı da tezlerde olduğu gibi artmıştır. Özellikle de 2015 yılından sonra yayımlanan makalelerde ciddi bir ivme yakalanmıştır. En fazla makale çalışması ise, 2022 yılında yayımlanmıştır ve makale sayısı 209 olarak kaydedilmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. Suriyeliler üzerine yazılmış makale çalışmalarının yıllara göre sayıları

Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili yapılmış akademik literatüre bakıldığında, çalışmaların, aşağıda maddelendirildiği gibi, özellikle de belli alanlarda yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu alanlar ve bu alanda yapılmış akademik çalışmalara gösterilebilecek bazı örnekleri şöyle sıralamak mümkündür:

- ✓ Suriyelilerin statüsünü gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk açısından inceleyen ve bu anlamda Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumuna odaklanan çalışmalar (Erdoğan & Düzgaya, 2017; İ. Kaya & Yılmaz Eren, 2015; Lortoğlu, 2017),
- ✓ Suriyeli çocuklara, çocuk işçilere ve bu çocukların eğitimlerine, eğitimle ilgili sorunlarına odaklanan çalışmalar (Dedeoğlu vd., 2019; Sönmez & Ayık, 2020),
- ✓ Suriyelilerin emek ve işgücü piyasasına etkilerine odaklanan çalışmalar (Akbaş & Ünlütürk Ulutaş, 2018; Duruel, 2017; Dedeoğlu, 2020),
- ✓ Kültürel çatışma, uyum ve entegrasyona odaklanan çalışmalar (Akdeniz, 2018; Doğuş, 2019; Düzgaya, 2016; E. A. Yılmaz, 2019; Benek & Baydemir, 2019),
- ✓ Medya ve sosyal medyadaki ötekileştirme, Suriyelilerin temsillerine ve buna dönük algılara odaklanan çalışmalar (Aldemir, 2020; Alp, 2018; F. E. Öztürk, 2017; Toprak, 2018; Yücebaş, 2015),
- ✓ Toplumsal algılar, yargılar, tutum ve davranışlara odaklanan çalışmalar (Yılmaz, 2017; Çetin, 2017; Çiftçi, 2018; Güzel, 2021; Yılmaz - Günay, 2022),
- ✓ Sosyal dışlanma ve ötekileştirme bağlamında konuya eğilen çalışmalar (Ekinci, 2015; Deniz vd., 2016; Çömez - Kaya, 2017),
- ✓ Suriyelilerin mevcut sosyoekonomik ve sosyokültürel yapılarına ya da Suriyelilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak etkilerine odaklanan çalışmalar (Doğan & Karakuyu, 2016; Seyhan, 2019; Gençler, 2020; Çapar Parsıoğlu, 2020; Türkoğlu, 2023; Türkoğlu & Elmastaş, 2024),
- ✓ Suriyelilerin toplumsal etkilerine odaklanan çalışmalar (Ezberci, 2015; Tunç, 2015),
- ✓ Suriyelilerin sosyoekonomik durumlarını uyum, entegrasyon bağlamında ele alan çalışmalar (Yanık, 2019; Bimay, 2020; Güldalı & Özmen, 2022).

Görüldüğü gibi, Türkiye’deki Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalar çeşitlidir ve Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumundan Suriyeli çocukların eğitimine, Suriyelilerin emek ve işgücü piyasasına etkilerinden uyum ve entegrasyonlarına, medya ve sosyal medyadaki temsillerinden ötekileştirme ve sosyal dışlanmaya, sosyoekonomik etkilerinden toplumsal etkilerine kadar pek çok konuda Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Ancak, bu çalışmaların özellikle de belli konu ve temalara odaklandıklarını görüyoruz. Pekiyi, ama Suriyeliler üzerine yapılmış akademik çalışmaların Suriyelileri ne kadar yansıtabildiğini, bu çalışmaların Suriyelilerin portresini ortaya koyup koyamadığını ve hangi konularda eksikliklerin olduğunu hiç düşündük mü? Bu alanda binlerce çalışma yayımlanmış olmasına rağmen, bu çalışmaların eleştirel açıdan incelenmesi, ne yazık ki başka bir çalışmanın konusu yapılmamıştır. Gerek literatürün eleştirisi gerekse literatürdeki bu eleştirel eksiklik üzerine düşünmek, bundan sonra yapılacak yeni çalışmalara da yol gösterebilir. Bu sebeple de eleştirel bir yaklaşıma ve değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Eleştirel Değerlendirme ve Öneriler

2.1. Yanlışın yeniden üretimi: kavramsal sorunlar ve dilin kullanımı

Suriyeliler hakkında sosyal medyadaki bilgi kirliliğinin hızla yayılmasına benzer biçimde ne yazık ki akademik metinlerde de özellikle de Suriyelilerin statülerini belirlemede yanlış kavramlar kullanılmaktadır. Mesela, Türkiye’deki Suriyeliler, Geçici Koruma kapsamına alınmasına rağmen, pek çok çalışmada “Suriyeli göçmenler”, “Suriyeli mülteciler”, “Suriyeli sığınmacılar” hatta “Suriyeli misafirlerimiz”, “Suriyeli kardeşlerimiz” ve “Suriyeli vatandaşlar” gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Bazı çalışmalarda da dikkat edilmeden, bu kavramlardan ikisi veya daha fazlası birlikte kullanılmaktadır. Örneğin, Selvin, 2011-2016 yılları arasında Suriyeliler üzerine yapılmış Türkiye’deki İngilizce ve Türkçe 116 çalışmayı analiz ettiği araştırmasında, bu çalışmaların %47’sinin Suriyelilerden bahsederken “mülteci” dediğini tespit etmiştir. Söz konusu çalışmaların %26’sının Suriyeliler için “sığınmacı”, %15’inin “göçmen”, %2’sinin “misafir” ve %2’sinin “öğrenci” dediğini saptamıştır. Selvin, bu çalışmaların sadece %8’izinin Suriyeliler için, başka kavramları kullanmadan, sadece “Suriyeliler” dediğini bulgulamıştır (Selvin, 2016, s. 21). Tatlıcıoğlu ve Apak da konu ile ilgili yazılmış tezler üzerine hazırladıkları çalışmalarında, tezlerde, “Suriyelilerin” nasıl tanımlandığına ilişkin bir inceleme yapmışlardır. İnceleme sonucuna göre, 2013-2017 yılları arasında yazılmış toplam 96 tezdən 4’ünün “geçici koruma”, 33’ünün “mülteci”, 23’ünün “sığınmacı”, 11’inin “göçmen” ve 25’inin de “Suriyeliler” şeklinde bir tanımlama yaptığı ortaya çıkmıştır. “Geçici Koruma” ve “Suriyeliler” şeklinde tanım yapan çalışmalar (toplam

29) çıkartıldığında, geri kalan 67 çalışma, Suriyelileri yanlış tanımlamıştır (Tatlıcıoğlu & Apak, 2018, s. 245). Bu durumda, ilgili çalışmadan Suriyelilerin yanlış tanımlanma oranının %70 civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Bu alanda yoğun biçimde çalışan, çok sayıda çalışmaları bulunan ve bu anlamda öne çıkan araştırmacılar arasında da bir kavram birliği görülmemektedir. Mesela, Ayhan Kaya (A. Kaya, 2017, 2023), İbrahim Sirkeci (2017), ve Zeynep Sahin Mencütek (2015, 2019, 2020) gibi araştırmacılar, yaptıkları çalışmalarda Suriyeliler için, daha çok “mülteci” kavramını kullanmıştır. Hakan Gülerce (Gülerce, 2020, Gülerce & Demir, 2021, Karakurt & Gülerce, 2022) ve Mehmet Emin Sönmez (Sönmez & Adıgüzel, 2017; Sönmez & Ayık, 2020; Sönmez & Şahin, 2022) ise, “sığınmacı” kavramını kullanmıştır. Mahmut Kaya (2015, 2017, 2018) ve Ahmet İçduygu (2015, 2017) da bazı çalışmalarında “mülteci” bazı çalışmalarında “sığınmacı” kavramını kullanmıştır. Mithat Arman Karasu (Karasu, 2016, 2017, Karasu & Aksungur, 2022) hem “göçmen” hem “sığınmacı” kavramını kullanmıştır. Saniye Dedeoğlu (Dedeoğlu, 2020; Dedeoğlu vd., 2019) ise, bazı çalışmalarında “göçmen” bazılarında “mülteci” kavramını kullanmayı tercih etmiştir. M. Murat Erdoğan (2014, 2020, 2021), çalışmalarının bazılarında “sığınmacı” bazılarında “göçmen” bazılarında ise, “mülteci” kavramlarını kullanmıştır.

Her şeyden önce, zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilere “mülteci” denilebilmesi için yasal olarak bu statüyü elde etmiş olmaları gerekmektedir. Türkiye’de Suriyeliler yasal olarak bu statüde değildir. “Göçmen” kavramı ise, Suriyeliler gibi savaştan kaçan insanlar için değil, uluslararası literatürde çoğunlukla ekonomik nedenlerle yer değiştiren insanlar için kullanılmaktadır. “Misafir” ve “kardeşlerimiz” kavramlarının da hem bilimsel hem de hukuki bir yönleri yoktur (Baydemir vd., 2019, s.40-41). Bu durumda, Suriyeliler için bu terimler de kullanılamaz. Suriyeliler için, ancak “Suriyeliler” kavramını kullanabiliriz. Literatüre bakıldığında ise, o kadar çok kavram karmaşası var ki, araştırmacıların çoğu, bu kavramların ulusal ve uluslararası hukukta ve literatürde ne anlama geldiğini bilmeden (veya bildiği halde) ve araştırmadan rastgele kullanma yoluna gitmişlerdir. Hatta bazı çalışmalarda, Suriyelilerden bahsedilirken, bu terimlerin hepsinin aynı anda kullanıldığı dahi görülebilmektedir. Bu anlamda, literatür ne yazık ki, Suriyelileri yanlış tanımlayan kavramların olduğu çalışmalarla doludur. Bütün bu çalışmaların adını burada zikretmek olanaklı değildir. Fakat, tartışmalardan bazı örnekleri vererek konuyu somutlaştırmak mümkündür. Örneğin, Bozdoğan ve Benek, “Avrupalı Liderlerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Biyopolitik Rejimi: Söylem ve Ötekileştirme” (2019) başlıklı çalışmalarında, “göçmen”, “sığınmacı” ve “mülteci” kavramlarını birlikte kullanmıştır. Öztürk ve Çoltu da “Suriyeli Mültecilerin Türkiye

Ekonomisine Etkileri” (2018) başlıklı çalışmalarında, Suriyeliler için, “Suriyeli vatandaşlar”, “Suriyeli sığınmacılar”, “Suriyeli mülteciler” gibi bütün bu ibarelerin tümünü birlikte kullanmıştır. Oysaki, Suriyeliler aynı anda “sığınmacı”, “göçmen”, “mülteci”, “misafir”, “vatandaş!” olamazlar. Bir bilimsel metinde, Suriyeliler için bu kavramların tümünü aynı anda kullanamayız. Bu kavramların her birinin anlamları farklıdır. Bu yüzden ki bu çalışmanın giriş bölümünün bitiminde de açıklandığı gibi, akademik çalışmalarda Suriyeliler için “Suriyeliler” ibaresi kullanılabilir. Veya araştırmaya dayalı çalışmalarda gönüllü katılanlara “Suriyeli katılımcılar” da denilebilir. Ancak, burada “Suriyeliler” kavramının homojenleştirici bir yönünün olabileceğini de unutmamak gerekir. Bu sebeple, “Suriyeliler” kavramını kullanırken, bu kavramın tam olarak heterojen bir topluluğa atıf yaptığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü, Suriyeliler homojen bir topluluk değil, tam aksine farklı, sınıf, statü, etnik, kültürel ve dini yapılarla sahip heterojen bir topluluktur. Buna yönelik yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için, araştırmacılar, akademisyenler ve yazarlar, bu kavramı ilk kullandıkları yerlerde gerekli açıklamayı düşebilirler.

Türkiye’deki Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalarda, Türkiye’deki insanları (veya herhangi bir il ve bölgedeki insanları) tanımlamak için genellikle “yerel” veya “yerli halk” kavramları kullanılmaktadır. Buna karşılık, çok az çalışmada, *ev sahibi* kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramların üçü de “topluluklar arası hiyerarşi ayrımı yaratması veya ötekileştirmeye sebep olabilmesi” ihtimalleri nedeniyle sorunlu kavramlardır. Ancak, bu kavramların içinde İngilizcede *host community* anlamına gelen *ev sahibi topluluk* kavramının kullanımı sosyolojik olarak daha uygun görünmektedir (Baydemir, 2024, s.673, dip.1). Özellikle de tartışmalı bir kavram olan ve pek çok çalışmada *ev sahibi* toplumu anlatmak için kullanılan “yerli” kavramını kullanılmaktan kaçınmak gerekir. Çünkü bu kavram, kendi içinde ötekileştirmeyi barındırabilmektedir. *Ev sahibi* toplum için “yerli(ler)” kullanıldığında, karşı taraf (burada Suriyeliler) doğal olarak “yerli olmayan” veya “yabancı” durumuna düşmektedir. Dolayısıyla, aslında “yerlilik” kavramı, kendi içinde (oralı olan ve oralı olmayan) bir ötekileştirme barındırabilmektedir. Maalesef pek çok akademik çalışmada bu durum göz ardı edilmektedir. Elbette ki, bu tür bir kavramlaştırma da bir ayrıma gönderme yapmaktadır, ancak bir tarafı önceleyen veya diğer tarafı ötekileştiren bir tanımlama olmayacaktır. Eğer, yapılan çalışma Türkiye’deki belli bir bölgeyi veya ili kapsıyorsa, o yerin adı da zikredilebilir. Mesela, Hatay’daki Suriyeliler ile ilgili araştırma yapan birisi, Hataylılar ve Suriyeliler şeklinde bir kavramlaştırma yapabileceği gibi, *ev sahibi* topluluk ve *göçle gelenler/Suriyeliler* şeklinde bir kavramlaştırma da yapabilir. Araştırmacı, bu tür kavram tanımlamalarında, herhangi bir yanlış

anlaşılmaya mahal vermemek adına, çalışmasında (bu araştırmanın giriş bölümünün bitiminde belirtildiği gibi) bu kavramları uygun biçimde açıklayabilir.

Literatürdeki göze çarpan kavramsal problemlerden birisi de gelişigüzel kullanılan kavramların farklı sonuçlar doğurmasıdır. Literatürde Suriyelilerden bahsedilirken, “sorun” kavramının sıklıkla kullanıldığına şahit oluyoruz. Bazı çalışmalarda, “Suriyeli mülteci/sığınmacı sorunu” gibi ibareler rastgele kullanılmaktadır. Bu tür çalışmalarda, seçilen kavramlar üzerinden Suriyeliler homojenleştirilirken, “sorunlar”, “etkiler” gibi kavramlar, “Suriyeliler” kavramıyla bir araya getirilerek, bilinçli veya bilinçsiz biçimde bir genelleme tuzağına düşebilmektedirler. Bu anlamda, literatürde bu şekilde çokça çalışma vardır. Buna sadece bir örnek olarak, Öztürk ve Çoltu’nun “Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri” (2018) başlıklı makalesi gösterilebilir. Zira, bu makalede sıklıkla, “Suriyeli mülteci sorunu” ibaresi geçmektedir. Her şeyden önce, “sorun” kavramının kendisi “sorunlu” olabilmektedir. “Suriyeli mülteci sorunu” ibaresi, Suriyelileri belli bir sorunun kaynağı olarak görmenin dışı vurumudur ve bu, açık bir önyargıyı içerir. Bir bilimsel çalışmada, her şeyden önce önyargılardan uzak durulmalıdır. Ayrıca, “Suriyeli mülteci krizi” gibi olumsuz çağrışımlar diğer pek çok çalışmada da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, Suriyelilerin nüfuslarından bahsedilirken de bazen yanlış tanımlamalar yapılmaktadır. Mesela, literatürde sıkça karşılaştığımız bir durum olarak “o tarihten günümüze kadar Türkiye’ye yaklaşık olarak 3,6 milyon Suriye vatandaşı giriş yapmıştır” (Tunga vd., 2020, s.320), “Suriye’den 3,6 milyon kişi Türkiye’ye gelmiştir” (Şen, 2020) şeklindeki ifadeler, doğrulanabilir ifadeler değildir. Çünkü, Türkiye’de 3,6 milyon Suriyeli bulunsa da bunların önemli bir bölümünün Suriye’den gelmediği, bizzat Türkiye’de doğdukları bilinmektedir. Bu tür ifadeler, Türkiye’deki bütün Suriyelilerin sanki dışardan geldikleri gibi yanlış düşünceler üzerinden şekillenmektedir. Dolayısıyla, kullanılan ifadelere dikkat etmek gerekir. Bu anlamda çalışmaların daha hassas olması önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, literatürde, ne yazık ki, Suriyelilerle ilgili doğru bilinen yanlışların da tekrarlandığı çokça çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, gerçek ve doğrulanabilir veriler üzerinden hareket edilmediği görülmektedir. Örneğin, bazı çalışmalarda, Suriyelilerin sayısının *ev sahibi* halkın sayısını geçtiği sıklıkla dile getirilir ve buna da Kilis örnek olarak gösterilir. Oysaki, savaş başladığından bu yana hiçbir zaman Kilis’te Suriyeli nüfusu Kilisli nüfusu geçmemiştir. 64.137 Suriyelinin kayıtlı olduğu ilin Kilisli nüfusu 155.179 kişidir. İlin Suriyelilerle birlikte toplam nüfusu 219.316 kişidir. Suriyelilerin toplam il nüfusu içindeki oranı ise %29,24’tür (bkz: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bununla birlikte, örneğin, suç ve güvenlik

bağlamında yapılan çalışmaların ihmal ettiği önemli bir nokta, resmi ve güvenilir veriler üzerinden değil bazı toplumsal algılar ve söylemler üzerinden hareket etmeleridir. İçişleri Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre, Suriyeliler tarafından işlenen suç oranları son derece düşüktür. Dolayısıyla, bilimsel kanıtlara dayanmadan gelişigüzel yorumlarda bulunulmamalıdır. Literatürü kirleten bu tür gerçekdışı bilgiler ve yorumlar, yanlışın yeniden üretilmesine sebep olmaktadır.

Son olarak, kavramsal ve kuramsal açıdan literatüre getirilebilir eleştirilerden birisi de Suriyelilerin durumunun bazı kuramlar bağlamında ve eleştirel biçimde sorgulanmamış olmasıdır. Literatürde Suriyelileri, göç kuramları bağlamında değerlendirilen çalışmaların sayısı kısıtlıdır (bkz: İnce, 2019; Erkan, 2021; Arpa, 2023) ve bu konu literatürde oldukça sönük kalmıştır. Bu anlamda, yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir. Çünkü, Suriyelilerin durumu, “göç”, “asimilasyon”, “uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal kabul” gibi alanlardaki kuramlar bağlamında sorgulanması literatürde oldukça zayıf kalmıştır. Dolayısıyla, başta göç kuramları olmak üzere, “uyum”, “entegrasyon”, “asimilasyon”, “toplumsal kabul” gibi konularda öne çıkan kuramlar bağlamında eleştirel açıdan sorgulayan çalışmaların yapılması konuyu anlama hususunda bazı noktalara açıklık getirebilir.

2.2. Örneklem seçimi ve bazı metodolojik sorunlar

Suriyelilerle ilgili yapılmış çalışmalarda genellikle nitel ve nicel yöntemler kullanılmıştır. Bu iki yöntemin iç içe olduğu karma desenli yöntem ise, diğerlerine göre biraz sönük kalmıştır. Suriyelilerle ilgili biriken literatürdeki metodolojik sorunların başında ise, çalışmaların genelleme eğilimleri gelmektedir. Suriyelilerle ilgili literatürde ne yazık ki, “genelleme tuzağına düşmüş” çok sayıda çalışmayla karşılaşmak mümkündür. Bu genelleme eğilimi, aynı zamanda Suriyelileri homojen bir topluluk olarak görmenin bir sebebi ve sonucudur. Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmaların önemli bir bölümünde ise, Suriyelilerin homojen bir topluluk olarak ele alınması ve bu sebeple, heterojenliğin göz ardı edilmesi sorunuyla karşılaşmaktayız. Ancak, Suriyeliler, farklı etnik kimlikler (Araplar, Kürtler, Türkmenler gibi) ve farklı sınıfların olduğu heterojen bir toplumsal yapıya sahiptirler. Her ildeki Suriyelilerin durumları diğer iller ve bölgelerdeki Suriyelilerin durumlarından farklı olduğu gibi aynı ilin hatta aynı mahallenin içinde yaşayan Suriyelilerin durumları da birbirinden farklı olabilmektedir. Dolayısıyla, araştırmanın yapıldığı örneklem üzerinden tartışmalar yapılmalı ve tüm Suriyelilere genelleme yapma gibi eğilimlerden uzak durulmalıdır.

Literatürdeki metodolojik sorunlardan birisi de belli alanlara yoğunlaşan çalışmaların tek yönlü olması (tek tarafa odaklanma-tek yanlılık) bir tarafı incelerken diğer tarafı (“öteki”yi) ihmal

etmesidir. Örneğin, özellikle “uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal algılar”, “kültürel çatışma” gibi konulara odaklanan çalışmaların çoğunda böylesi bir metodolojik sorunla karşılaşmaktayız. Oysaki, bu konular tek bir parametre ile ele alınamayacağı gibi tek bir tarafa odaklanıp öte tarafı ihmal etmekle de olmaz. Kısacası “uyumun, entegrasyonun, çatışmanın ve toplumsal algıların” tarafları çokludur. Eğer illaki bir “uyum” olacaksa, bu “uyum” karşılıklı olmalıdır. Tek taraflı “uyum” olamaz. Sadece bir tarafın “uyumu”ndan bahsetmek “asimilasyon”u çağrıştırabilir. Çünkü, bir uyumdan bahsedilecekse bunun karşılıklı olması gerekmektedir. Eğer böyle bir süreçten bahsedilecekse, o zaman her iki tarafın da durumunun sorgulanması gerekecektir. Bu anlamda, yapılan çalışmaların çoğunlukla konuyu tek taraflı ele almış olması, literatürün eksikliklerinden biri olarak göze çarpmaktadır.

Benzer şekilde, toplumsal algılar ve kültürel çatışmaya odaklanan çalışmaların çoğu da yine konuya bu açıdan bakmayı tercih etmiştir. Nitekim, bir tarafı gör(e)memek diğer tarafı daha iyi anlamaya katkı sunmaz. Sosyokültürel çatışmayı yaşayan sadece Suriyeliler değildir ya da sadece *ev sahibi* topluluk değildir. Toplumun Suriyelilere yönelik algıları olduğu gibi Suriyelilerin de yeni tanıştıkları topluma dair algı ve yargıları olacaktır. Algı ve yargıları en iyi anlamamanın yolu, bunların sebep ve sonuçlarını öğrenmekle birlikte, bunların karşılıklı nasıl geliştiğini çözümlenmekten geçer. Kısacası, toplumdaki tüm algı ve yargılar ancak karşılıklı çözümlenirse bu anlamlılık kazanabilir. Türkiye toplumunun Suriyelilere karşı algı ve yargıları olabildiği gibi Suriyelilerin de Türkiye toplumuna dair algı ve yargıları olacaktır. Çalışmalar, çoğunlukla Türkiye toplumunun Suriyelilere yönelik algısına odaklansa da Suriyelilerin de Türkiye toplumuna dair algılarının nasıl olduğunun ortaya koyulması gerekmektedir.

2.3. Diğer (genel) sorunlar

2.3.1. Kümelenme

Suriyeliler üzerine yapılmış literatüre bakıldığında ilk olarak göze çarpan hususlardan biri de literatürdeki kümelenmelerdir. Belli araştırmacıların belli üniversitelerin çalışmaları sıklıkla ön plana çıkmaktadır. Dahası, belli başlı bazı konuların ve alanların sıklıkla işlendiğini görüyoruz. Bu kümelenme, Suriyelileri bir açıdan iyi anlamamıza katkı sağlarken, ne yazık ki diğer alanların da göz ardı edilmesine sebep olabilmektedir.

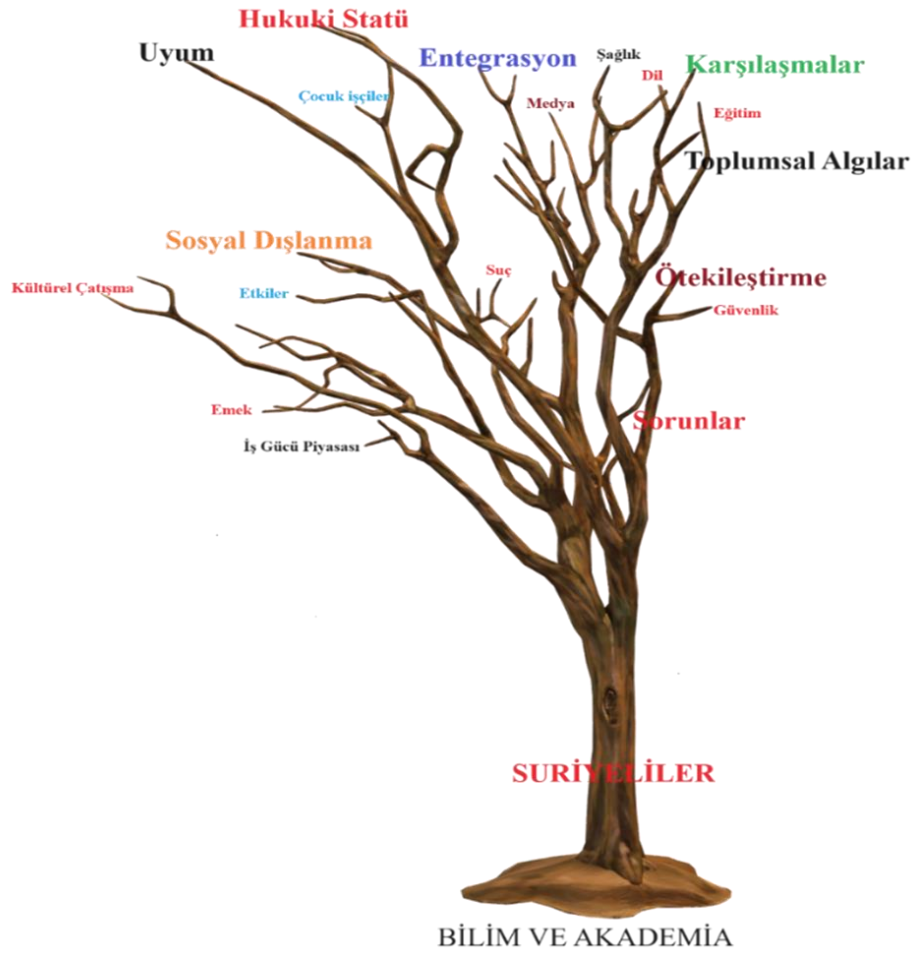
Suriyeliler, çok sayıda araştırmacının çalışma nesnesine dönüşürken, özellikle de bu alanda yoğun çalışan, sayıca daha fazla çalışma yapan ve daha fazla atıf alan bazı araştırmacıların ön plana çıktığı görülmektedir. Google Scholar üzerinden yapılan taramada, Ayhan Kaya, Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, Zeynep Şahin Mencütek, Murat Erdoğan gibi araştırmacıların

yaptıkları çalışmaların öne çıktığı görülmektedir. Dergipark ve TR Dizin üzerinden yapılan taramada ise, Mehmet Emin Sönmez, Hakan Gülerce, Mahmut Kaya, Mithat Arman Karasu gibi araştırmacıların öne çıktıkları görülmektedir. Bu araştırmacılar, genellikle sosyoloji, coğrafya, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler gibi alanlarda çalışmaktadırlar.

Bununla birlikte, Dergipark ve TR Ulakbim Dizin üzerinden yapılan sorgulamalarda, Suriyelilerin, bilhassa bazı üniversitelerde çalışan akademisyenler tarafından araştırma konusu yapıldığını görüyoruz. Dergipark üzerinden yapılan taramada, Suriyeliler üzerine araştırma yapmış ve bu anlamda sayıca en fazla makale yayımlamış akademisyenlerin çalıştığı ilk on üniversite şunlardır: Gaziantep Üniversitesi (30 makale), Kilis 7 Aralık Üniversitesi (25 makale), Marmara Üniversitesi (23 makale), Harran Üniversitesi (23 makale), Gazi Üniversitesi (23 makale), İstanbul Üniversitesi (18 makale), Hacettepe Üniversitesi (17 makale), Sakarya Üniversitesi (15 makale), Dokuz Eylül Üniversitesi (15 makale), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (15 makale). Bu üniversitelerin en temel iki özelliğinden birincisi, hepsinin de devlet üniversitesi olması; ikincisi ise, Türkiye’de Suriyelilerin sayıca yoğun olarak yaşadıkları illerde bulunan üniversiteler olmalarıdır. Bu kapsamda, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı üniversitelerde bu konu üzerine çok daha fazla çalışmanın yapılmış ve yapılmakta olması normal bir durum gibi görünmektedir. Ancak, Suriyelilerin görece daha az olduğu yerlerde benzer çalışmaların yapılması ve sonuçlarının diğer çalışmalarla kıyaslanması da önem taşımaktadır. Böylelikle, Suriyelilerin nicel olarak daha az yaşadığı ve *ev sahibi* toplumla daha az temasta olduğu il ve bölgelerde (Örneğin Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi gibi) toplumsal algıların, gelecek beklentilerinin, sosyal dışlama ve ötekileştirme mekanizmalarının, “uyum” ve “entegrasyonun” nasıl olduğunun ortaya çıkarılması ve ulaşılan sonuçların Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılarak fark ve benzerliklerin tespit edilmesi literatürü daha da zenginleştirecektir.

Çalışmaların ekseriyetle belli alanlara yoğunlaşması, bazı konu ve alanların literatürde sönük kalmasına sebep olmuştur. Google Scholar üzerinden yapılan taramada en fazla karşılaşılan konuları gruplandığımızda, çalışmaların çoğunun belli alanlara yoğunlaştıklarını görmekteyiz. Kökünü bilim ve akademiyanın; gövdesini Suriyelilerin; dallarını da Suriyelilerle ilgili yapılmış akademik çalışmaların ele alındığı konuların oluşturduğu bir ağacı çizdiğimizde aşağıdaki gibi bir ağaçla karşılaşırız (Şekil 2).

Şekil 2. Suriyeliler yapılmış araştırmalarda öne çıkan konular

Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmalar, Suriyelilerin hukuki durumları, uyum ve entegrasyonları, yerel halkla karşılaşmaları, sosyal dışlanma, ötekileştirme, toplumsal algılar gibi belli konulara daha fazla eğilmişlerdir. Aynı anlamda, birlikte yaşam, çok kültürlülük, bunların önündeki bariyerler ve buna karşılık politika önerileri gibi son derece önemli olan konular çok az çalışılmıştır. Suriyeliler üzerine yapılan çalışmaların belli alanlara yoğunlaşmış, bazı alanların ihmal edilmesi veya literatürde sönük kalması, literatürün Suriyelilerin portresini ortaya koymada yetersiz kalmasının en başat sebeplerinden biridir. Türkiye’de genel olarak Suriyelileri, *ev sahibi* toplum ile olan karşılıklı ilişkileri ve her şeyden önce her iki halkın karşılıklı biçimde geleceğe dair beklentilerini anlama, yaşanan sorunları tespit etme ve bunlara uygulanabilir çözüm politikalarını üretmede son derece önemli olduğu unutulmamalıdır.

2.3.2. Araştırma verilerine karşı yabancılaşma ve çelişme durumu

Literatürdeki sorunlardan biri de araştırmacıların, araştırmaları kapsamında ulaştıkları verilere karşı yabancılaşmaları veya verilerin değerlendirilmesinde ortaya çıkan çelişkilerdir. Örneğin, literatürde öne çıkan isimlerden birisi olan Erdoğan’ın konu ile ilgili yaptığı erken çalışmalardan olan Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum başlıklı çalışmada,

araştırma kapsamında ulaştıkları bulguların, “Türkiye’de Suriyeliler konusunda zaman zaman ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, nefrete varacak olumsuz tavırlara rağmen genelde toplumsal kabul düzeyinin olağanüstü yüksek olduğunu” (Erdoğan, 2014, s. 4) söylemektedir. Çalışma kapsamında ulaşılan bulgulara baktığımızdaysa tersi bir durumla karşılaşyoruz. Araştırmada, yukarıdaki iddianın olduğu aynı sayfada, Türkiye’de toplumun, “Suriyeliler ile arasına çok ciddi bir kültürel mesafe koyduğunu, onlara vatandaşlık verilmesine hiç sıcak bakmadığını açık biçimde ortaya” (Erdoğan, 2014, s.4-5) koyduğu belirtilmektedir. Ayrıca, çalışmada, toplumda %70,7 oranıyla, “Suriyelilerin ekonomiye yük olduğu ve bu anlamda ekonominin zarar gördüğü düşüncesinin hakim olduğu”; Türkiye’de halkın % 56,1’inin “Suriyeliler işlerimizi elimizden aldı” önermesine katıldıkları; toplumun yarıya yakınının (%47,4) “Suriyelilere kesinlikle çalışma izni verilmemelidir” dediği; % 76,5 gibi son derece yüksek bir oranla halkın “Suriyelilerin Türkiye’de kalmasının büyük sorunlara yol açacağı” yönünde güçlü bir kanaate sahip olduğu; bu endişenin ise, bölge illerinde daha da yüksek (%81,7) olduğu gibi çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmada, halkın, neredeyse yarısının (%49,8) “Suriyelilerle komşuluğun kendilerini rahatsız edeceğini”; %66,9’unun “Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayacaklarına inanmadıklarını”; %62,3’ünün “Suriyelilerin güvenlik riski oluşturduklarını düşündüğünü”; %84,5’inin “Suriyelilere vatandaşlık verilmesine sıcak bakmadığını” dolayısıyla aslında net bir reddiyenin söz konusu olduğunun ortaya çıktığı belirtilmiştir (Erdoğan, 2014, s.30-42). Bütün bu bulgular aslında bir toplumsal kabulün olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu bulgular ortadayken, araştırmacı, toplumsal kabulün “olağanüstü düzeyde yüksek olduğunu” ileri sürmüştür. Burada, yapılan yorumların elde edilen bulgularla çeliştiği ve araştırmacının bizzat kendi bulgularına yabancılaştığı ortaya çıkmaktadır. Ne yazık ki, literatürde bu şekilde verilerin yanlış yorumlandığı ve araştırmacının kendi araştırma bulgularına karşı yabancılaştığı çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

2.3.3. Suriyelilerin ötekileştirilmesi ve “günah keçisi” olarak ilan edilmesi

Konu ile ilgili birikmiş metinlere getirilebilir genel eleştirilerden biri de söz konusu metinlerin bazılarında Suriyelilerin “günah keçisi” ilan edilmesi ve Suriyelilerin bu metinler aracılığıyla bizzat ötekileştirilmesidir. Suriyelilere odaklanan pek çok çalışmada, Suriyelilerin toplumsal algılar, yargılar ve tutumlar aracılığıyla ötekileştirildiği, dışlandığı, ayrımcılığa ve nefret söylemine maruz kaldığı belirtilmiştir. Hatta bazı çalışmalarda ise nefret söylemleri, Suriyelileri “günah keçisi ilan etmek” (bkz: Man, 2016; Öksüz, 2020; Taşdelen, 2020) ve onları Covid-19 sürecinde “hastalık yayan insanlar olarak görmek” (bkz: Baydemir ve Benek, 2022) gibi toplumsal algıların çok daha derin boyutlara ulaştığı görülebilmektedir. Bilimsel çalışmalar

ise, bu algılardan beslenirken her zaman eleştirel davranmalıdır. Çünkü, *göçle gelenlerin, ev sahibi* toplumda ötekileştirilerek, “günahların yüklendiği bir keçiye” dönüştürülmesi zaten bilinen bir durum iken, bu yanlışın bizzat literatür aracılığıyla üretilmemesi gerekmektedir. Ancak, görülmektedir ki literatürdeki bazı çalışmalar, toplumda Suriyelilerle ilgili yaygın olan algı ve yargılardan sıyrılamamış; bizzat bu algı ve yargıların birer payandası olmuştur.

Suriyelilere yönelik toplumdaki bazı algı ve yargıların sorgulanmadan kabul edildiğini görmekteyiz. Bazı çalışmalar aracılığıyla, Suriyelilerin “günah keçisi” ilan edilme durumu yeniden üretilmektedir. “Suriyelilerden kaynaklanan sorunlar”, “Suriyelilerden kaynaklı güvenlik sorunları”, “Suriyelilerin sosyal ve ekonomik etkileri” vs. Suriyelileri Türkiye’deki güvenlik sorunu olarak gören yaklaşımlar bizzat bu sorunu yaratmaya katkı sunmakta ve eğer bir sorun varsa da bu sorunun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. “Suriyelilerin şehirlerden uzaklaştırılarak kamp alanlarına götürülmesi gerektiğini” savunan çalışmaların da olması, Suriyelilerin akademik literatürün eliyle bizzat dışlanması en somut örnekleri olmuştur. Bu ötekileştirici dil, bilimdeki nesnellik ve tarafsızlık ilkeleriyle çelişmektedir. Bu ötekileştirme durumu bazı çalışmalarda, hakarete varacak boyuta ulaşırken aynı şekilde Suriyelilerin de doğrudan hedef gösterilmesine sebep olmaktadır. Örneğin, Bekir Öztürk’ün, “Suriyeli Sorunu: Öz Yurdumuzda Garibiz” (2017) başlıklı kitabının tanıtım bülteninde tamamen önyargılara dayanan, taraflı ve hedef gösteren şu cümleler oldukça vahimdir:

“Siz hiç ülkesi işgal altında diye başka ülkelere sığınan bir Türk gördünüz mü? Göremezsiniz... Peki öz annesini ve bacısını 6 çocuklu bir kadının üstüne ikinci ve üçüncü eş olarak kuma gönderdiğini duydunuz mu? Duyamazsınız! Ama kendi [ülkelerindeki] savaştan kaçıp bizim ülkemizdeki Fetöcü kalkışmada “gazi” olduğu için Türk Vatandaşlığı ile ödüllendirilen Suriyeleri duymuş olmalısınız. Kendi yakınları, soydaşları hatta belki de anneleri ve bacılarını aynı adama ikinci ve üçüncü eş olarak veren Suriyelilerin sığındıkları ülkede, mağazaların vitrinlerindeki fotoğrafları “ahlak dışı” bulduğu için cam çerçeve indirdiklerini de...”

“Siz hiç ülkesi işgal altında diye başka ülkelere sığınan bir Türk gördünüz mü?” şeklindeki soru aracılığıyla, Türk ırkı ve Türk kimliği yüceltilirken, Suriyeliler üzerinden Arap ırkı ve Arap kimliği aşağılanmaktadır. “Savaştan kaçma”nın aşağılandığı bu durum, sadece Suriyeliler üzerinden dile getirilse de aslında dolaylı olarak “savaştan kaçan” diğer toplumları da (mesela Rusya’nın saldırılarından kaçan ve ülkesini terk etmek zorunda kalan Ukraynalılar, İsrail’in saldırılarından dolayı topraklarını terk etmek zorunda kalan Filistinliler gibi) aşağılayan bir bakış açıdır. Literatürde bu tür bilimsel perspektiften uzak çalışmaların sayısının hayli fazla olduğunu belirtmek gerekir. Fakat, bu çalışmalar genellikle akademik olmaktan uzak ideolojik saiklerle hazırlanmışlardır. Bütün Suriyelileri genelleyen ve hepsini “kötü” gösteren bu tür çalışmalar, ne yazık ki, Türkiye’nin deneyimlediği bu zorunlu kitlesel göç sürecini anlamaya

katkı sunmamaktadırlar. Dahası, bu tür çalışmalar, Suriyelilerin portresini ortaya koymaya katkı sağlamadıkları gibi tam tersine çeşitli yanlışların ve toplumsal algı ve yargıların da literatür aracılığıyla yayılmasına sebep olmaktadır.

2.3.4. Göçün etkileri: pozitif mi negatif mi?

Suriyelilerle ilgili literatüre getirilebilir bir başka eleştiri ise, göçün etkileri konusundadır. Nitekim, zorunlu kitlesel göçün etkilerine odaklanan çalışmalar çoğunlukla “Suriyelilerin negatif etkileri” üzerinde durmuş, göçün pozitif etkileri ve yönleri genelde göz ardı edilmiştir. Peki, Suriyelilerin Türkiye’ye pozitif etkileri hiç yok mudur? Bu durum neden ıskalanmaktadır? Böylesi bir bakış açısı, göçün her zaman negatif etki doğuracağı algısını beslemektedir. Oysaki, tersi durum da geçerlidir ve mümkündür. Suriyelilerin, Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve kültürel dokusunu şekillendiren önemli bir etki yarattığı inkâr edilemez. Ancak, bu etkilerin negatif mi yoksa pozitif mi olduğu tartışmalıdır. Araştırmaların kahir ekseriyeti negatif etkiler üzerinde durmuş ve pozitif etkiler literatürde oldukça sönük kalmıştır. Örneğin, Öztürk ve Çoltu’nun, “Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri” başlıklı makalelerinde şunları söylemektedirler:

“Sayıları her geçen gün artan Suriyeli vatandaşlara her anlamda destek elini uzatan Türkiye ciddi sorunların varlığıyla karşı karşıyadır. Ülkemize gelen Suriyeli vatandaşların ülkemizi ekonomik, hukuki, siyasi ve toplumsal etkilerle baş başa bıraktığı açıktır. Ülkemize katkıları olmamakla birlikte ülke kalkınmamıza negatif yönlü etkiler bırakan gitgide içinden çıkılmaz bir sürecin varlığına işaret eden Suriyeli mülteci akınının yakın gelecekte çözülmesi pek mümkün gözükmemektedir. (S. Öztürk & Çoltu, 2018, s. 188).

Suriye’deki olaylar sonrası Suriyeli mültecilerin yol açtığı ekonomik ilişkiler ele alındığında Türkiye’nin ticari ilişkilerinde düşüş yaşandığı açıktır. Suriye üzerinden Ortadoğu ve körfez ülkelere yapılan ticaret nakliye problemleri yüzünden aksamıştır. Bu nedenle 2010 yılında Suriye ile ticaret hacmi 2 milyar 297 milyon dolar hacminde iken, 2011 yılında ise 1 milyar 946 milyon dolar olurken 2012 yılının 8 aylık dönemi itibariyle 400 milyon dolara gerilemiştir. Bütün bu olumsuz gelişmeler bölgenin sosyo-ekonomik yapısının alt üst olmasına sebep olmuştur (Canyurt, 2015: 139).” (S. Öztürk & Çoltu, 2018, s. 192).

Oysaki, burada anlatılanlara, yani böylesi bir durumun oluşmasına, Suriyeliler mi sebep oldu yoksa Suriye’deki iç savaş mı? Suriyeliler sadece toplumsal algı ve yargılar aracılığıyla “günah keçisi” ilan edilmemekte, aynı şekilde akademik çalışmalar aracılığıyla da bu durum ne yazık ki yeniden üretilmektedir. Oysaki, Suriyelilerin, esnaf işlerinden, sanayi işlerine, tarım ve mevsimlik tarım işlerinden inşaat işlerine kadar pek çok alanda ülke ekonomisine pozitif katkıları olduğu bazı çalışmalarda kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, akademik çalışmalarda böylesi gelişigüzel yorumlarda bulunmaktan kaçınılmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya genelinde yaşanan göç dalgaları, ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerini değiştirirken, bu değişimle baş etme çabalarını anlamak için akademik araştırmalar önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, özellikle Suriye’de yaşanan iç savaşın etkisiyle, milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yaparak, bu global hareketliğin bir parçası olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’de Suriyelilere yönelik yapılmış akademik çalışmalar, bu toplumsal değişimin anlaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’deki Suriyelilere dair yapılan akademik çalışmalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, mevcut literatürdeki sınırlamaları ve boşlukları ortaya koymayı amaçlamıştır. Yaptığımız değerlendirme sonrası ulaştığımız sonuçlar, Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmaların sayıca çok fazla olmasına rağmen, henüz tam bir portreyi çizmekten uzak olduğunu göstermektedir. Ancak, bu çalışma kapsamında işaret edilen literatürdeki eksiklikler ve yanlışlıklar aynı zamanda, bu alandaki potansiyel araştırma alanları ve gelişim fırsatları için de önem arz etmektedir. Buradan hareketle, Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmaların genel bir değerlendirmeye tabi tutulmasıyla ortaya çıkan eleştiri noktaları ve buna yönelik önerileri aşağıdaki tabloda özetlemek mümkündür.

Tablo 1. Eleştiriler ve öneriler

Eleştiriler	Açıklamalar	Bazı Öneriler
Kavramsal ve Kuramsal Açıdan Eleştiriler	*Yanlışın (kavramsal) yeniden üretimi *Kavramların kullanımı *Kuramsal eksiklikler *Dilin kullanım biçimi *Yanlılık *Suriyelilerin maruz kaldıkları zorunlu göçün, klasik ve çağdaş göç kuramları bağlamında eleştirel perspektifle sorgulanmamış olması literatürdeki ciddi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.	Kavramların rastgele kullanılmaması ve anlamlarına uygun kullanılması gerekir. Ayrıca dilin etik kullanımı son derece önemlidir. Araştırmacıların yanlılıktan kaçınmaları ve tarafsız bir dil kullanmaları gerekmektedir. Aksi durumda, ortaya çıkacak çalışmalar gerçeği yansıtamayacaktır. Konuyu göç kuramları bağlamında eleştirel perspektifle sorgulamak, yeni kuramsal gelişmeye kapı aralayabileceği gibi, yeni yaklaşımların ortaya çıkmasında da önemli bir rol oynayabilecektir.

Metodolojik Açıdan Eleştiriler	*Genelleme eğilimleri ve “genelleme tuzağına” düşmek *Örneklemin seçimi ve örneklemin evreni yansıtamaması durumu *Suriyelilerin homojenleştirilmesi ve heterojenliğin göz ardı edilmesi *Bireysel hikayelere çok az yer verme *Çok yönlü incelenmesi gereken konuların (“uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal algılar”, kültürel çatışma gibi) tek taraflı olarak incelenmesi, diğer tarafın ihmal edilmesi	Yeni yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için de öncelikle var olan yaklaşımların eleştirilmesi lazım. Yöntemin merkezine eleştirel bir yaklaşımı koymadıkça, yeni bir kurama ve teoriye ulaşmak mümkün olmadığı gibi, ortaya çıkacak olan araştırma da diğer araştırmaların bir tekrarı niteliğinde olacaktır. Akademik çalışmalarda, Suriyelilerle ilgili yapılan bazı genellemeler, Suriyelilerle ilgili genel fotoğrafı görmemiz amacıyla yapılsa da böylesi bir yaklaşım, her şeyden önce heterojen bir topluluk olan Suriyelileri homojenleştirmekte ve ortaya çıkartılmaya çalışılan genel fotoğrafın içindeki detayları gözden kaçırmamıza da sebep olabilmektedir. Dolayısıyla, fotoğrafın içindeki detayları da görmemizi sağlayacak yeni çalışmalara ihtiyaç vardır. Aksi durumda, literatürde ortaya çıkacak olan genel fotoğraf Suriyelilerin portresini ortaya koyabilecek düzeyde olmayacaktır.
Diğer Eleştiriler	*Bazı çalışmalarda bizzat Suriyelilerin ötekileştirilmesi, dışlanması *Belli bir <i>yanlışın yeniden üretilmesi</i> *Eleştirel perspektifte uzak sorgulayıcı yönü zayıf çalışmaların yoğunlukta olması, literatürün en büyük handikaplarından birisidir *Kümelenme Yapılan incelemelerde Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmaların neredeyse %90'ının sosyal bilimler alanında yapıldığını ortaya koymaktadır. *“Suriyeliler geldi suç oranları arttı” şeklindeki toplumsal algı ve yargıların bazı metinler aracılığıyla yeniden üretilmesi *Araştırma verilerine karşı yabancılaşma	Her şeyden önce bilimsel hassasiyetlere uymak gerekir. Akademik bir çalışma için gereken “nesnellik” elden geldiğince sağlanmaya çalışılmalıdır. Bir bilimsel çalışma her şeyden önce nesnel ve kanıtlanabilir bilgi ve verilere dayanmalıdır. Bunun için de eleştiren ve sorgulaya(bile)n çalışmalara ihtiyaç vardır. Göç, sadece bir disiplinin veya alanın konusu değildir. Altını çizmek gerekir ki göç olgusu multidisipliner ve interdisipliner bir alandır. Eğer, Türkiye’deki Suriyelileri tam ve doğru anlamayı istiyorsak, her şeyden önce konuyu multidisipliner açıdan ele almamız gerektiğini unutmamamız gerekir. Bu konuyu daha fazla disiplinin araştırma nesnesi haline getirmek gerekir. Özellikle de sağlık bilimleri alanında yapılan çalışmaların sayısını arttırmak faydalı olacaktır.

Mevcut literatürde sıkça karşılaşılan metodolojik zorluklar ve kavramsal sınırlamalar, bu çalışmaların genellikle yüzeysel kaldığını ve Suriyelilerin gerçek yaşam deneyimlerini yeterince yansıtamadığını göstermektedir. Bu noktada, daha etkili ve katılımcı araştırma yöntemlerinin kullanılması, Suriyelilerin sesine daha fazla yer verilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Çok boyutlu olması gereken “uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal algılar”, gibi alanlarda yapılan çalışmaların ekseriyetle tek yönlü olması, Suriyelilerin homojen bir topluluk olarak görülmesi, onların heterojen bir kitle olduklarının göz ardı edilmesi ve en nihayetinde “genelleme tuzağına düşmek” gibi bir sonuçla karşı karşıya kalma gibi durumlar literatürün en büyük handikapları arasında yer almaktadır. Ayrıca, Suriyelilerin daha çok negatif etkileri üzerinde durulduğu, pozitif etkilerinin çoğu kez göz ardı edildiği, Suriyelileri tanımlayan,

“göçmen”, “sığınmacı”, “mülteci” gibi kavramlarla çoğu kez yanlış tanımlandıkları, ötekileştirmeye odaklanan bazı çalışmalarda bizzat Suriyelileri ötekileştirdiği, güvenlik konusuna eğilen bazı çalışmaların Suriyelileri güvenlik sorunu olarak gördüğü, dolayısıyla toplumda üretilen bazı algıların bizzat akademik yayınlar aracılığıyla da yeniden üretildiği görülmektedir.

Suriyelilerin bireysel hikayeleri, literatürde çoğu kez göz ardı edilmiş veya sınırlı bir şekilde temsil edilmiştir. Bireysel hikayeler, başarılar ve deneyimler Suriyelilerin gerçek yaşamlarını daha derinden anlamamıza ve genellemelerden kaçınmamıza yardımcı olabilir. Suriyeliler, homojen bir toplum değildir, içinde farklı topluluklar barındırmaktadır. Hem farklı topluluklara hem de bireysel hikayeler, başarılar ve deneyimlere odaklanarak ve topluluk ve bireylerin seslerine yer verilerek farklılıklar öne çıkarılabilir. Böylelikle, Suriyelilerin homojen bir topluluk olmadıkları da anlaşılabilir. Ayrıca, bireysel deneyimler aracılığıyla, Suriyelilerin, ne tür zorluklarla karşılaştıkları, bu zorlukları aşmak için ne tür stratejiler geliştirdikleri, kısacası zorunlu göçü nasıl deneyimledikleri ve ortaya çıkan sorunlarla nasıl mücadele ettikleri daha detaylı biçimde ortaya koyulabilir.

Suriyeliler üzerine oldukça kalabalık bir literatür birikmiştir. Biriken bu literatürün önemli bir kısmı da Suriyelilerin gittikleri yerlerde “uyum”, “entegrasyon”, “kültürel çatışma” ve “sosyal dışlanma” gibi farklılıklarından dolayı yaşadıkları sorunlar ve *ev sahibi* halkın sorularına odaklanmıştır. Oysaki, bu çatışma ve sorunların tümünün temeli farklılıkları anlamaktan geçmektedir. Bu sebeple bu sorunları anlayabilmek için “farklılıkları anlamaya” (bkz: Özmen, 2017, s.158) odaklı akademik çalışmaların da yapılması son derece önem arz etmektedir. Ayrıca, “çok kültürlülük” ve “birlikte yaşam” gibi konulara daha fazla vurgunun yapıldığı, “nasıl bir arada yaşayabiliriz? Bir arada yaşama kültürünü nasıl inşa edebiliriz?” gibi soruların cevaplarının arandığı çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Daha kapsamlı ve temsil edici çalışmaların yapılması, bireysel hikayelere daha fazla odaklanılması ve dilin etik kullanımına özen gösterilmesi, bu süreçte atılması gereken ilk adımlardır. Akademik çalışmalarda kullanılan dil ve terimler, Suriyelilerin temsil edilme şeklini etkilemektedir. Tarafsız, duyarlı ve etik dil kullanımına özen gösterilmesi, daha güvenilir ve adil sonuçların elde edilmesine katkı sağlayabileceği gibi, çalışmaların güvenilirliğini de artıracaktır. Araştırmalarda kullanılan örneklem seçimi, Suriyeliler arasındaki çeşitliliği yeterince temsil etmelidir. Dil grupları, etnik ve kültürel farklılıklar, eğitim seviyeleri, sınıf ve statü farklılıkları gibi faktörler göz önünde bulundurularak daha çeşitli ve temsilci örneklem seçimi yapılmalıdır.

Son olarak belirtmek gerekir ki, bu çalışma, genel bir literatür eleştirisi sunmaya, böylelikle literatürün eleştirel biçimde genel bir fotoğrafını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu genel fotoğrafın içindeki detayları görebilmek için de literatürün daha detaylı biçimde eleştirel yaklaşımla ele alınmasına ihtiyaç vardır. Örneğin, “uyum”, “entegrasyon”, “toplumsal kabul”, “toplumsal algılar ve yargılar”, “işgücü piyasası”, “etkiler”, “eğitim”, “sağlık”, “suç ve güvenlik” ve diğer konulara odaklanan çalışmalar daha detaylı olarak eleştirel biçimde incelenebilir. Ayrıca, bu alanda yapılmış tezler, kitaplar, makaleler ve rapor çalışmalar tematik biçimde ayıklanarak eleştirel incelemeye tabi tutulabilir. Böylelikle, literatürdeki boşluklar daha açık biçimde ortaya çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, S., & Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2018). Küresel fabrika kentinin görünmeyen işçileri: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli göçmenler. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 167-192.
- Akdemir, A. (2019). Syrians in Turkey: A review of literature. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 5(1), 323-336.
- Akdeniz, Y. (2018). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aldemir, A. (2020). Kötülüğün sıradanlığı ve sosyal medya: Twitter’da Suriyeli mülteciler örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 200-219.
- Alp, H. (2018). Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemin yerel medyada yeniden üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 22-37.
- Arpa, Z. (2023). Suriye’den Türkiye’ye göç hareketinin kuramsal analizi. *Politik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 46-68.
- Arslanhan, O. (2013). *Suriye iç savaşı sırasında Suriyeli sivillerde oluşan göz yaralanmalarının sıklığı ve şiddeti* [Tıpta Uzmanlık]. Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Ana Bilim Dalı.
- Baydemir, R. (2024). Suriyeliler ve Şanlıurfalılar arasındaki komşuluk ilişkileri üzerine nicel bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 64(1), 672-703. <https://doi.org/10.33171/dtcjournal.2024.64.1.27>.
- Baydemir, R., & Benek, S. (2022). “Bunlar, hastalık yayan insanlar!”: Suriyelilere yönelik toplumsal algıların oluşmasında Covid-19’un etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies Social Sciences*, 17(5), 717-738. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63447>
- Baydemir, R., Benek, S., & Elmastaş, Necmettin. (2019). Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu üzerine bir değerlendirme. *Dünya Göç ve Mülteci Kongresi 14-17 Ekim 2019, Gaziantep, Tam Metinler Kitabı*, 35-42.
- Benek, S., & Baydemir, R. (2019). Problems encountered by the Syrians in the context of cultural conflict and integration: A case study of Şanlıurfa city. *The Copernicus Journal of Political Studies*, (2), 89-116. <http://dx.doi.org/10.12775/CJPS.2019.0014>.
- Bimay, M. (2020). Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik ve kültürel uyum düzeylerinin karşılaştırılması: Kilis ve Batman örneği. *Anemon Muş Alparşan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1931-1943.
- Bostancı, M. (2017). *11 Eylül’den günümüze Ortadoğu ve Suriye: Suriyeli sığınmacı sorunu ve basına yansımalar* (1. bs). Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Bozdoğan, S., & Benek, S. (2019). Avrupalı liderlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik biyopolitik rejimi: söylem ve ötekileştirme, Dünya Göç ve Mülteci Kongresi, 14-17 Ekim 2019, Gaziantep. Gaziantep Üniversitesi Yayınları, 226-233.

- Çapar Parsıloğlu, Ş. (2020). *Suriyeli mültecilerin sosyo-ekonomik durumları: Kahramanmaraş örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çatak, B. D. (2020). *Yanı başındaki yabancı: Suriyeliler ile yerli halkın karşılaşmaları*. Siyasal Kitabevi.
- Çetin, S. (2017). *İzmir'deki yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumsal algısı* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2232-2256.
- Çömez, P., & Kaya, E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 38-48.
- Dedeoğlu, S. (2020). Prekarya hasadı: Türkiye'de tarımsal işgücü piyasasında Suriyeli mülteciler. İçinde *Türkiye'de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: geri dönüş mü birlikte yaşam mı?* (1. bs, ss. 207-230). Bağlam Yayınları.
- Dedeoğlu, S., Sefa Bayraktar, S., & Çetinkaya, Ö. (2019). Yoksulun umudu çocuk: Türkiye'de Suriyeli tarım işçisi çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 4, 2585-2510.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., & Hülür, A. B. (2016). *"Bizim müstakbel hep harap oldu" Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı: Antep Kilis çevresi* (1. bs). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, Ç., Hülür, B., & Ekinci, Y. (2016). Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı sosyal dışlanma mekanizmaları. *SBARD*, 14(27), 17-40.
- Doğan, B., & Karakuyu, M. (2016). Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin analizi: İstanbul Beyoğlu örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 302-333.
- Doğuş, Ş. (2019). Türkiye'de Suriyeli mülteci entegrasyonu: zorlukları ve olanakları. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. <https://doi.org/10.30784/epfad.596262>
- Duruel, M. (2017). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207-222.
- Düzkaya, H. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu ve istihdam politikaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekinci, Y. (2015). Misafirlik dediğin üç gün olur!: Suriyeli sığınmacılar ve sosyal dışlanma. *Birikim Dergisi*, 311, 48-54.
- Erdinç, Y., & Düzkaya, H. (2017). Misafirlikten vatandaşlığa Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü: Türkiye ve Avrupa birliği mevzuatı ekseninde karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 419-456.

- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Orion Kitabevi. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler barometresi 2020: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Erkan, H. S. (2021). Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercihi üzerinden göç teorilerine yeniden bakış. *Ortadoğu Etütleri*, 13(3), 421-445.
- Ezberci, L. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Viranşehir'in toplumsal yapısına etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gençler, A. (2020). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşama etkileri: fayda maliyet ekseninde bir bakış. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 78, 111-145. <https://doi.org/10.26650/jspc.2019.78.0036>
- Güldalı, P. Ş., & Özmen, Z. (2022). Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarının toplumsal kabul ve uyum açısından değerlendirilmesi: Kayseri örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 346-373. <https://doi.org/10.21733/ibad.995020>
- Gülerce, H. (2020). Göç ve belirsizlik: eşleri kayıp Suriyeli sığınmacı kadınlar. *İnsan ve Toplum*, 10(3), 217-221.
- Gülerce, H., & Demir, E. (2021). Zorunlu göç sürecinde sosyal ağlar; Şanlıurfa'daki Suriyeli sığınmacılar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (81), 185-211. <https://doi.org/10.26650/jspc.2021.81.973727>
- Güneş, M. (2013). *Uluslararası göçün tetikleyicileri: Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç'ün Cilvegözü örneği ile yansımaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel, B. (2021). Yerel halkın Türkiye'de bulunan Suriyelilere yönelik tutumunun araştırılması: Kahramanmaraş örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 81, 151-183. <https://doi.org/10.26650/jspc.2021.81.899619>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024), <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 05.12.2024
- İçduygu, A. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz dalgaları içinde "transit göç". içinde *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (1. bs, ss. 277-294). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçduygu, A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar: "Siyasallaşan" bir sürecin analizi. *Toplum ve Bilim*, 140, 27-41.
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2579-2615.

- Karakurt, Z., & Gülerce, H. (2022). Suriyeli sığınmacı kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyete dayalı sorunlar ve belirsizlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (53), 143-155. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1058828>
- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kentle uyum sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 995-1014.
- Karasu, M. A. (2017). Kentsel mekanda suç korkusu: Şanlıurfa örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 41-76.
- Karasu, M. A., & Aksungur, A. B. (2022). Göçmenlerin konut sorunu: Suriyeli göçmenler özelinde bir değerlendirme. *İdealkent*, 13(37), 2027-2050. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1108543>
- Kaya, A. (2017). Istanbul as a space of cultural affinity for Syrian refugees: “Istanbul is safe despite everything!” *Southeastern Europe*, 41(3), 333-358.
- Kaya, A. (2023). The local turn in migrant practices in Turkey: Syrians in Bursa. In *Assessing the Social Impact of Immigration in Europe: Renegotiating Remoteness* (pp. 166-182). Edward Elgar Publishing Limited.
- Kaya, İ., & Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu: arada kalanların hakları ve yükümlülükleri* (55). SETA Yayınları. http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf
- Kaya, M. (2015). Komşuda misafirlik: Suriyeli sığınmacılarca kurulmuş mülteci derneklerinin perspektifinden Türkiye’de yaşamak. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39, 263-279. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3050>
- Kaya, M. (2017). *Türkiye’deki Suriyeliler: İç içe geçişler ve karşılaşmalar* (1. bs). Hiperlink.
- Kaya, M. (2018). İki hukuk arasında arafta: Suriyeli kadın mültecilerin informel evlilikleri ve boşan(ama)ma krizi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(31), 4709-4721.
- Koca, B., & Altınoluk, D. (2022). “Suriyeliler her yerde!” yerliler ve göçmenler (1. bs). İletişim Yayınları.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin yeni misafirleri Suriyeliler*. Çizgi Kitabevi.
- Lortoğlu, C. (2017). Suriyeli mültecilerin “misafir” olma haline misafirperverlik hukuku ve etiği açısından bakış. *İnsan & İnsan*, 4(11), 54-80.
- Man, F. (2016). “Günah keçileri” ya da “olağan şüpheliler” olarak Suriyeliler. *Çalışma ve Toplum*, 3(50), 1147-1170.
- Öksüz, M. (2020). Siber mekânda Suriyeli mültecilere yönelik faşizm halleri: Faşekşist. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 18(2), 246-275.
- Özmen, A. (2017). Farklılıkları “anlamak”. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 2(1), 156-166.

- Öztürk, B. (2017). *Suriyeli sorunu: öz yurdumuzda garibiz* (1. bs). Altaylı.
- Öztürk, F. E. (2017). *Yeni medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, S., & Çoltu, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Polat, Y., & Turğa, Z. (2021). 2011'den günümüze Suriyeli göçü bağlamında yazın çözümlemesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 24(2), 400-420. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.961736>
- Sağaltıcı, E. (2013). *Suriyeli mültecilerde travma sonrası stres bozukluğu taraması* [Tıpta Uzmanlık Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı.
- Selvin, E. (2016). Göçün bilimsel anlatısı: Türkiye 'akademia'sının Suriyeli "mülteciler" ile imtihanı. *Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu (AÇMÖF) Bülteni*, 5, 15-29. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4094.5041>
- Seyhan, S. (2019). *Türkiye'ye 2011 tarihinden sonra gelen Suriyelilerin durumu: Osmaniye örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sirkeci, İ. (2017). Turkey's refugees, Syrians and refugees from Turkey: A country of insecurity. *Migration Letters*, 14(1), 127-144.
- Sönmez, M. E., & Adıgüzel, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli sığınmacı algısı: Gaziantep şehri örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(3), 797-807. <https://doi.org/10.21547/jss.307333>
- Sönmez, M. E., & Ayık, U. (2020). Sınır illerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların sosyal, ekonomik ve nüfus yapıları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 64-75.
- Sönmez, M. E., & Şahin, Ş. (2022). Gaziantep'teki Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimleri. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 107-122.
- Şahin-Mencütek, Z. (2015). Suriye Krizi'nin Ürdün dış politikasına etkisi: Suriyeli mülteciler ve Işid'e karşı koalisyona katılım. *Ortadoğu Etütleri*, 7(1), 82-109.
- Şahin-Mencütek, Z. (2019). Turkey's approach to encourage returns of Syrians. *Forced Migration Review*, 62, 28-31.
- Şahin-Mencütk, Z. (2020). Emerging transnational practices and capabilities of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 17(1), 125-138.
- Şen, H. (2020). *Türkiye'deki Suriyeliler entegrasyon mümkün mü?* (1. bs). Hiperlink.
- Taşdelen, B. (2020). Twitter'da Suriyeli mültecilere karşı çevrimiçi nefret söylemi: #Suriyelileriistemiyoruz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 562-575.

- Tatlıcıoğlu, O., & Apak, H. (2018). “Suriyeliler” hakkında yapılan lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 227-254. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.437580>
- Toprak, M. (2018). *Sosyal medyada Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi: Twitter örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tunga, Y., Engin, G., & Çağıltay, K. (2020). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir alanyazın taraması. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(1), 317-333. <https://doi.org/10.17679/inuefd.535845>
- Türkoğlu, E. (2023). *Suriyelilerin Gaziantep kentinin sosyo-ekonomik yapısına etkileri* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, E., & Elmastaş, N. (2024). Gaziantep şehrindeki Suriyelilerin göç öncesi ve sonrası sosyoekonomik durumlarının karşılaştırılmalı bir analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(2), 437-450. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1424498>.
- Yanık, O. (2019). *Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sosyo ekonomik durumları ile sosyal uyum ilişkisi: Sultanbeyli örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yılmaz, D., & Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117-139.
- Yılmaz, E. A. (2019). Uyum teorileri çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye’ye entegrasyon süreci. *Electronic Turkish Studies*, 14(5), 287-302. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.23018>
- Yılmaz, L. Y. (2017). *Yerel halkın Türkiye’deki Suriyelilere bakışı: Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Adana Örnekleri* [Doktora Tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1626/471873.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Yücebaş, M. (2015). Gaziantep yerel basınında Suriyeli imgesi: yeni taşranın yeni sükunları: Suriyeliler. *Birikim Dergisi*, 311, 38-47.